

НАПРЯМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Толмачова І. М.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки, психології, початкової освіти
та освітнього менеджменту*

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
пров. Руставелі, 7, Харків, Україна
[orcid.org 0000-0003-1584-7274](https://orcid.org/0000-0003-1584-7274)
irina.tolmacheva@gmail.com*

Ключові слова: професійна підготовка, науково-дослідна робота, викладач, здобувач вищої освіти.

У статті розглянуто питання організації науково-дослідної роботи (НДР) у процесі професійної підготовки, що є своєрідним підґрунтям для подальшого ведення педагогічної діяльності вчителями та викладачами відповідно до сучасних вимог.

Встановлено суперечність між суспільним запитом на підготовку педагога, який усвідомлено провадить професійну діяльність, спираючись на сучасні наукові доробки, і розширює коло наукових розвідок в освітній галузі, та недостатньою розробкою практичних аспектів системного долучення майбутніх фахівців до науково-педагогічних досліджень в умовах сучасних викликів.

Описано суть та структуру НДР, її позитивні впливи на процес професійної підготовки та становлення особистості сучасного фахівця.

У структурі НДР здобувачів вищої освіти науковцями виокремлено складники: навчання студентів елементів дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості; наукове дослідження, яке здійснюють студенти під керівництвом професорів і викладачів; НДР студентів як елемент просвітницької пропаганди досягнень науки і техніки. У світлі проєкції структури НДР у площину професійної підготовки представлено досвід організації НДР майбутніх бакалаврів та магістрів у галузі освіти та доповнено відповідні підходи до забезпечення професійної підготовки у ЗВО педагогічного профілю.

У ракурсі студентоцентрованого підходу наголошено на важливості взаємодії викладача та студента в процесі НДР як наставництва. Завдання наукового керівника: співпрацювати на основі освітнього діалогу; забезпечити зовнішню та внутрішню мотивацію кожному здобувачеві; створювати умови для усвідомленого та планомірного здійснення НДР студентами; підтримувати ініціативу та наукову творчість майбутніх педагогів.

Описано практичні аспекти реалізації кожного напрямку роботи через характеристику сумісної діяльності викладача та студентів.

На основі дослідження порушеної проблеми визначено перспективу подальших наукових розвідок, що полягає в розробленні проблематики долучення майбутніх фахівців до участі в планових галузевих дослідженнях наукових підрозділів при ЗВО педагогічного профілю.

DIRECTIONS OF ORGANISATION OF RESEARCH WORK OF FUTURE TEACHERS

Tolmachova I. M.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Pedagogy, Psychology, Primary Education and Management
Municipal Establishment “Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy”
of Kharkiv Regional Council
Rustaveli Lane, 7, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1584-7274
irina.tolmacheva@gmail.com*

Key words: *professional training, research work, teacher, higher education student.*

The article deals with the issue of organising research work (RW) in the process of professional training, which serves as a kind of basis for further implementation of pedagogical activities by teachers and lecturers in accordance with modern requirements.

The author describes the contradiction between the public demand for training a teacher who consciously carries out professional activities based on modern scientific achievements, expands the range of scientific research in the field of education, and establishes the insufficient development of practical aspects of the systematic involvement of future specialists in scientific and pedagogical research in the context of modern challenges.

The article describes the essence and structure of research and its positive impact on the process of professional training and personality development of a modern specialist.

In the structure of research and development of higher education students, scientists have identified the following components: teaching students the elements of research activity, organisation and methods of scientific creativity; scientific research carried out by students under the guidance of professors and teachers; research and development of students as an element of educational promotion of the achievements of science and technology.

In the light of the projection of the structure of research and development into the plane of professional training, the experience of organising research and development of future bachelor's and master's students in the field of education is presented and the relevant approaches to providing professional training in pedagogical universities are supplemented.

In the perspective of the student-centered approach, the importance of the interaction between the teacher and the student during the research work as mentoring is emphasized. Tasks of the scientific supervisor: to cooperate on the basis of educational dialogue; to provide external and internal motivation to each applicant; create conditions for conscious and systematic implementation of the research work by students; to support the initiative and scientific creativity of future teachers.

The practical aspects of the implementation of each area of work are described through the characteristics of the joint activities of teachers and students. Based on the study of the problem, the author determined the prospect of further scientific research, which consists in developing the issue of involving future specialists in the planned sectoral research of scientific units at pedagogical universities.

Постановка проблеми. У сучасному освітньому ландшафті України відбуваються якісні зміни, зумовлені процесами реформування та необхідністю швидкого й ефективного реагування

на виклики часу (інтеграція України в європейський освітній простір, забезпечення особистісного складника в процесі професійної підготовки, цифровізація, організація вищої освіти в умовах

воєнного стану). Системне реформування загальної середньої освіти через провадження Концепції Нової української школи стало ще одним стимулом до системного переосмислення процесу підготовки здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти у ЗВО педагогічного профілю.

Обов'язковим компонентом професійної підготовки фахівців освітньої галузі є науково-дослідна робота (НДР).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. НДР студентів розглядають як складник професійної підготовки (Г. Пономарьова), засіб підвищення якості підготовки і професійного виховання фахівців з вищою освітою (В. Мірутенко, М. Демчинська, Л. Симочко), умову активізації професійного становлення (Л. Петриченко), особливий вид інтелектуально-творчої діяльності (О. Повідайчик, М. Повідайчик), початковий складник глобального процесу продукування наукових знань (В. Яремчук) тощо.

У сучасному науковому просторі описано суть НДР здобувачів вищої освіти; визначено її завдання та принципи; представлено функції та види; схарактеризовано зміст дослідницької роботи здобувачів від курсу до курсу; сформульовано відповідні уміння та навички студентів; розглянуто специфіку НДР із психолого-педагогічних дисциплін; запропоновано підходи щодо наукового керівництва з боку викладача.

Вчені досягли певної єдності в поглядах на теоретичні засади організації НДР студентів у ЗВО педагогічного профілю. Однак зафіксовано суперечність між суспільним запитом на підготовку педагога, який усвідомлено провадить професійну діяльність, спираючись на сучасні наукові доробки, і розширює коло наукових розвідок в освітній галузі, та недостатньою розробкою практичних аспектів системного долучення майбутніх фахівців до науково-педагогічних досліджень в умовах сучасних викликів.

Отже, теоретико-методичні аспекти організації НДР майбутніх педагогів потребують додаткового аналізу, збагачення та розширення з урахуванням їх потенціалу для професійного становлення сучасного фахівця.

Мета статті – схарактеризувати досвід організації НДР майбутніх педагогів; доповнити відповідні підходи до забезпечення професійної підготовки у ЗВО педагогічного профілю.

Для досягнення поставленої мети використано теоретичні методи дослідження: аналіз, порівняння, класифікацію для визначення теоретичних засад організації НДР майбутніх педагогів; формалізацію, узагальнення та систематизацію для обґрунтування та опису системи роботи зі студентами в цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Наукові дослідження в педагогічній галузі мають всі атрибути соціального інституту. Г. Пономарьова пише: «НДР студентів – це пошукова діяльність наукового характеру, у результаті якої суб'єктивне пізнання дійсності набуває певної об'єктивної теоретичної і практичної значущості й новизни» [4, с. 140].

Ми згодні з думкою Л. Петриченко, що «НДР студентів ... є одним з основних чинників якісної підготовки висококваліфікованих кадрів відповідного профілю, який визначає формування та розвиток активності й самостійності студентів» [3, с. 126].

Перелік позитивних впливів НДР на процес професійної підготовки та становлення особистості сучасного фахівця досить вагомий: опанування методології і методів наукового дослідження; формування професійного й культурного світогляду фахівця через інтеграцію освітнього й наукового прогресу; створення позитивної мотивації й стійкого інтересу до спеціальності, яка вивчається; розширення теоретичного кругозору й наукової ерудиції студента; набуття досвіду проведення наукових досліджень з актуальної проблематики; можливість працювати в науковому колективі тощо.

НДР у процесі професійної підготовки є **своєрідним підґрунтям** для подальшого ведення педагогічної діяльності вчителями та викладачами відповідно до сучасних вимог.

Так, у Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» при описі трудової функції Д «Безперервний професійний розвиток» вказано уміння та навички вчителя «застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі», «спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати та інтерпретувати результати, створювати моделі та визначати їх дієвість» [6, с. 25]. З іншого боку, цей перелік фактично є структурою організації та проведення науково-педагогічного дослідження.

У документі «Про затвердження професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» при описі трудової функції Е «Керівництво науковою / творчою роботою студентів / аспірантів» серед професійних компетентностей представлено «здатність консультувати студента / аспіранта щодо планування і реалізації наукового дослідження», «здатність проаналізувати процес та результати дослідження, проведеного студентом / аспірантом», «здатність надати студентові / аспірантові рекомендації щодо покра-

щення процесу та результатів його дослідження» [5, с. 13–14].

Як слушно зазначає Г. Пономарьова, поняття «науково-дослідна робота студентів» містить три взаємопов'язані складники:

Навчання студентів елементів дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості.

Наукове дослідження, що здійснюють студенти під керівництвом професорів і викладачів.

НДР студентів як елемент просвітницької пропаганди досягнень науки і техніки [4, с. 140].

В освітньому процесі ЗВО педагогічного профілю здобувачів цілеспрямовано долучають до набуття досвіду в усіх складниках НДР. У роботі реалізовано закономірності та принципи навчання у вищій школі, що спрямовані на набуття студентами суб'єктивного досвіду. Забезпечено доручення майбутніх фахівців до певного напрямку НДР, починаючи з першого курсу, безперервність НДР, її орієнтованість на індивідуальні можливості й запити студентів, зв'язок із проблематикою окремих структурних підрозділів ЗВО. Враховано відповідну спадкоємність методів і форм від курсу до курсу, від кафедри до кафедри, від одного освітнього компонента до іншого, заплановано поступове зростання обсягу і складності здобутих студентами знань та набутого досвіду в процесі виконання ними НДР. Схарактеризуємо докладніше відповідні підходи.

Системні теоретичні знання щодо організації та здійснення НДР студенти набувають у процесі вивчення певних освітніх компонентів. В ОП першого (бакалаврського) рівня (галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 013 Початкова освіта) представлено освітній компонент «Основи науково-педагогічних досліджень». Мета вивчення – підготовка фахівців, здатних до прийняття та забезпечення оптимальних рішень щодо науково-дослідної діяльності в галузі початкової освіти. В ОП другого (магістерського) рівня (галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки) представлено освітній компонент «Методологія та методи наукових досліджень». Мета вивчення – підготовка фахівців, здатних до прийняття та забезпечення оптимальних рішень, до науково-дослідної діяльності у сфері освіти через формування в них методологічної та дослідницької компетентностей.

Ми створили електронний навчально-методичний комплекс до кожного освітнього компонента. Зокрема, уклали посібники для вивчення цих складників ОП. Кожне видання містить загальні положення вивчення освітнього компонента, конспект лекцій, розробки семінарських та практичних занять, завдання для самостійної роботи студентів, матеріали для контролю та оцінювання

набутих компетентностей, список рекомендованих джерел, що відповідає освітньо-професійній програмі та навчальному плану окресленої спеціальності та робочій програмі освітнього компонента.

У посібниках представлено систематизований виклад теоретичних та практичних аспектів методології та методів науково-педагогічних досліджень. Положення, висвітлені в пропонованих виданнях, відповідають сучасним запитам у галузі освіти та відображають новітні підходи до теорії та практики організації наукових розвідок. Представлені матеріали сприяють розумінню, узагальненню та систематизації студентами наукових знань із проблематики організації науково-педагогічних досліджень і методології та методів наукових досліджень, спонукають їх ґрунтовно та різнобічно аналізувати сучасні освітні тенденції, що позитивно впливає на поступове набуття ними суб'єктивного досвіду та зміну стану сформованості методологічної й дослідницької компетентностей до максимально можливого рівня в конкретних умовах.

У комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (КЗ «ХГПА») розроблено пакет документів, які регламентують організацію НДР здобувачів вищої освіти. Вивчаючи освітні компоненти, студенти аналізують структуру та зміст цих документів, що сприяє усвідомленню ними значущості НДР та дотриманню відповідних процедур в освітньому процесі.

В окремій статті ми докладно висвітлили питання реалізації академічної доброчесності в роботі зі здобувачами освітнього ступеня магістра [1]. Зокрема, продемонстровано забезпечення академічної доброчесності в освітньо-професійних програмах, науковій роботі з магістрантами тощо. Ці підходи впроваджено й у роботі зі здобувачами освітнього ступеня бакалавра.

В умовах цифровізації освіти та дистанційного навчання особливу увагу приділено питанню використання студентами інформаційних технологій у процесі НДР. Для цього відбувається ознайомлення з електронними бібліотеками, довідково-пошуковими системами наукової інформації, соціальними сервісами; навчання ефективної навігації та швидкого усвідомленого пошуку наукової інформації. Студентів цілеспрямовано залучають до тематичних заходів у бібліотеці КЗ «ХГПА». Наприклад, у листопаді 2022 р. майбутні фахівці взяли участь у вебінарі, який провела директорка бібліотеки КЗ «ХГПА» з проблематики використання вітчизняних та міжнародних пошукових систем наукової інформації.

Представимо підходи, реалізовані в процесі керівництва науковими розвідками здобувачів. Робота здійснювалася цілісно, системно та поє-

тапно, відповідно до графіка освітнього процесу та логіки організації й проведення науково-педагогічного дослідження.

У ракурсі студентоцентрованого підходу наголосимо на важливості такого напряму взаємодії викладача та студента, як наставництво. Завдання наукового керівника: співпрацювати на основі освітнього діалогу; забезпечити зовнішню та внутрішню мотивацію кожному здобувачеві; створювати умови для усвідомленого та планомірного здійснення НДР студентами; підтримувати ініціативу та наукову творчість майбутніх педагогів.

Однією з ознак НДР здобувачів вищої освіти є професійне спрямування. Погоджуємося з думкою про те, що «особливе місце в загальному спектрі тем наукового пошуку студентів відводиться проблемам, які впливають з потреб педагогічної практики» [2, с. 10]. Вибираючи теми досліджень, наукові керівники мотивують студентів на

розробку проблематики щодо розбудови Концепції Нової української школи. Зокрема, здобувачі освітнього ступеня бакалавра в курсових роботах досліджують питання реалізації компетентного підходу, організації формувального оцінювання, забезпечення участі молодших школярів у створенні освітнього середовища тощо.

Освітній процес у КЗ «ХГПА» у 2022–2023 навчальному році здійснювався дистанційно. Тому викладачі організували систематичне групове та індивідуальне консультування студентів у дистанційній формі в процесі написання ними курсових та кваліфікаційних (магістерських) робіт та під час виконання інших видів науково-педагогічних досліджень. Крім того, під час занять із відповідних освітніх компонентів здобувачам запропоновано виконати завдання для запобігання типовим помилкам у написанні та оформленні наукової роботи певного виду.

Таблиця 1 Характеристика напрямів організації НДР майбутніх педагогів

№ з/п	Складник НДР здобувача	Підходи до роботи зі здобувачами	Діяльність викладача
1	2	3	4
1	дентів елементів дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості НДР. Долучення студентів до використання інформації	Забезпечення спадкоємності методів та форм роботи з тами КЗ «ХГПА» щодо специфіки участі в них технологій	Створення електронного навчально-методичного комплексу освітнього компонента
			Реалізація академічної доброчесності
			Ознайомлення з електронними бібліотеками, довідково-пошуковими системами наукової інформації, соціальними сервісами
			Навчання ефективної навігації та швидкого усвідомленого пошуку наукової інформації
2	Наукове дослідження, яке здійснюють студенти під керівництвом викладачів	Керівництво НДР у формі наставництва	Залучення студентів до тематичних заходів у бібліотеці КЗ «ХГПА»
			Мотивування здобувачів до розробки проблематики НУШ та механізмів реформування вищої педагогічної освіти
			Забезпечення логіки організації та проведення науково-педагогічного дослідження
			Систематичне групове та індивідуальне консультування
3	як елемент просвітницької пропаганди досягнень науки до неформальній техніки	Організація роботи наукового гуртка з педагогіки	Запобігання типовим помилкам у написанні та оформленні наукової роботи
			Ознайомлення студентів з матеріалами вебсайту КЗ «ХГПА» щодо джерельної бази досліджень
3	як елемент просвітницької пропаганди досягнень науки до неформальній техніки	Організація роботи наукового гуртка з педагогіки	Долучення студентів до участі в конкурсах наукових реалізації студентів робіт різних рівнів та тематичних напрямів
			Долучення студентів до заходів науково-педагогічного спрямування. Керівництво підготовкою здобувачами повідомлень, виступів, тез, статей, презентацій
3	як елемент просвітницької пропаганди досягнень науки до неформальній техніки	Організація роботи наукового гуртка з педагогіки	Заохочення до тематичного навчання на освітніх онлайн-платформах, участі у вебінарах та тренінгах науково-педагогічного спрямування
			Стимулювання здобувачів до неформальної освіти

Студентів систематично ознайомлювали з матеріалами вебсайту КЗ «ХГПА» щодо актуальної джерельної бази науково-педагогічних досліджень.

Важливим складником цього напрямку НДР є забезпечення вектора самореалізації студентів.

Здобувачів долучають до участі в конкурсах наукових робіт різних рівнів та тематичних напрямів. Зокрема, у березні 2023 р. у КЗ «ХГПА» проведено перший тур Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт із галузей знань і спеціальностей, за результатами якого відзначено дипломами першого та другого ступенів наукові розвідки здобувачок освітнього ступеня магістра, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки.

На кафедрі педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту функціонує гурток із педагогіки, одним із завдань якого є **формування в студентів інтересу й потреби до наукової творчості**. Викладачі систематично долучають студентів до заходів гуртка. Наприклад, у лютому 2023 р. до Міжнародного дня жінок та дівчат у науці організовано круглий стіл «Жінки в педагогічній науці: Харківські наукові школи». Зі змістовними доповідями виступили й здобувачки першого (бакалаврського) рівня (галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 013 Початкова освіта) та другого (магістерського) рівня (галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки).

Важливим складником підвищення якості різних видів НДР студентів є неформальна освіта. Студентам пропонується пройти навчання на освітніх онлайн-платформах, щоб удосконалювати професійні компетентності (освітня

онлайн-платформа EdEra курс «Академічна доброчесність», курс «Ключові уміння 21 століття»; освітня онлайн-платформа Prometheus курс «Академічна доброчесність: онлайн-курс для викладачів» тощо).

Майбутнім педагогам пропонують долучатися до вебінарів та тренінгів науково-педагогічного спрямування, адже такі заходи дають змогу ознайомитися з актуальним доробком науковців та практиків в освітній галузі. Так, у квітні 2023 р. здобувачі освітнього ступеня магістра (спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки) взяли участь у Всеукраїнському марафоні «Практичні кейси: освітній менеджмент та управління, психолого-педагогічна підтримка, інклюзивний підхід».

На основі аналізу власного багаторічного досвіду керування НДР майбутніх фахівців у галузі освіти складено табл. 1.

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямку. НДР майбутніх фахівців розглядають як важливий чинник якісної підготовки висококваліфікованих кадрів у ЗВО.

У статті схарактеризовано досвід організації НДР майбутніх бакалаврів та магістрів у галузі освіти. Представлено комплекс заходів щодо забезпечення цього компонента професійної підготовки у ЗВО педагогічного профілю через опис компонентів НДР студента, розгляд підходів до роботи зі здобувачами вищої освіти та опис відповідних складників діяльності викладача.

Подальшого вивчення потребує проблематика долучення майбутніх фахівців до участі в планових галузевих дослідженнях наукових підрозділів при ЗВО педагогічного профілю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляєв С. Б., Толмачова І. М., Єрьоменко О. А. Реалізація академічної доброчесності в роботі зі здобувачами освітнього ступеня магістра. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Вип. № 89. С. 16–21.
2. Науково-дослідна робота студентів у вищих навчальних закладах: Навчально-методичний посібник / Л. І. Мороз, І. В. Мороз, І. С. Литвиненко, Д. В. Прасол, І. Є. Чугуєва. Миколаїв : Вид-во «Арнекс», 2017. 164 с.
3. Петриченко Л. О. Розвиток науково-дослідної роботи студентів у вищому навчальному закладі як умова активізації їх професійного становлення. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2010. Випуск XXIV. С. 125–130.
4. Пономарьова Г. Ф. Науково-дослідна робота студентів у ВНЗ як складова їх професійної підготовки. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2010. Випуск XXIV. С. 138–144.
5. Про затвердження професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (Мінекономіки) від 23.03.2021 р. № 610. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/819/81950/610_Vikladachi_zakladiv_vishoyi_osviti.pdf (дата звернення: 04.05.2023).
6. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : Наказ Мінекономіки № 2736 від 23.12.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#n10> (дата звернення: 04.05.2023).

REFERENCES

1. Bieliaiev, S.B., Tolmachova, I.M., Yeromenko, O.A. (2022) Realizatsiia akademichnoi dobrochesnosti v roboti zi zdobuvachamy osvithnoho stupenia mahistra. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*. V. 89. P. 16–21 [in Ukrainian].
2. Moroz, L.I. (2017) Naukovo-doslidna robota studentiv u vshchym navchalnykh zakladakh: Navchalno-metodychni posibnyk. Mykolaiv: Vyd-vo “Arneks”, 2017. 164 p. [in Ukrainian].
3. Petrychenko, L.O. (2010) Rozvytok naukovo-doslidnoi roboty studentiv u vshchomu navchalnomu zakladi yak umova aktyvizatsii yikh profesiinoho stanovlennia. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*. V. XXIV. P. 125–130 [in Ukrainian].
4. Ponomarova, H.F. (2010) Naukovo-doslidna robota studentiv u VNZ yak skladova yikh profesiinoi pidho-tovky. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*. V. XXIV. P. 138–144 [in Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu na hrupu profesii “Vykladachi zakladiv vshchoi osvity” (2021). Nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy (Minekonomiky) vid 23.03.2021 r. № 610. Retrieved from: https://osvita.ua/doc/files/news/819/81950/610_Vikladachi_zak-ladiv_vishoyi_osviti.pdf [in Ukrainian].
6. Profesiinyi standart za profesiiamy “Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity”, “Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity”, “Vchytel z pochatkovoio osvity (z dyplomom molodshoho spetsialista)” (2020). Nakaz Minekonomiky № 2736 vid 23.12.2020 roku. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#n10> [in Ukrainian].